

JOZEF KARIKA

HILBINA

JOZEF KARIKA
HLBINA

Text © 2023 by Jozef Karika
Jacket design © 2023 by Emil Křížka
Slovak edition © 2023 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-551-9198-0

„Biele včielky sa roja!“ povedala stará mama.

„Aj ony majú kráľovnú?“ opýtal sa chlapček, lebo vedel, že tak je to medzi naozajstnými včelami.

„Pravdaže majú!“ povedala stará mama. „Lieta tam, kde je páper najhustejší. Je zo všetkých najväčšia a nikdy si pokojne nesadne na zem, ale vyletí zasa do čierneho mraku. Za zimných nocí preletuje mestskými ulicami a nazerá do oblokov. Od toho obloky tak čudne zamrznú, ani keby boli na nich kvety.“

„Áno, videli sme to!“ povedali obe deti a teraz vedeli, že je to pravda.

„Môže vojsť Snehová kráľovná aj do domu?“ opýtalo sa dievčatko.

HANS CHRISTIAN ANDERSEN

Snehová kráľovná

ROZKAZ

I

Zmáha ma tieseň, hlavné mesto neopúšťam ľahko. Jedine tu sa cítim bezpečne. Ulice sa hmýria ľudskou masou, a keď ma nočné mory vyženú z bytu, neblúdim sám. Anonymita, zdravotníctvo, neutíchajúci huriavk. Všetko to potrebujem, aby som sa udržal pokope. Nutne, nástojčivo, inak...

Električka sa zakníše, zhrkoce, spoje zaškrípu. Strhnem sa, chlad ma vytrhne z chmúr. Zahrýza sa mi do ľadvín, oľutujem, že som sa posadil. Veď jazda bude krátka, na železničnú stanicu je to z Petržalky kúsok, za oknami sa už mihajú oceľové traverzy Mosta Červenej armády. Sivé, obalené vrstvou inovate. Zazriem aj hladinu Dunaja - nehybná, umŕtvená masa, pripomína mesačný povrch. Brehy lemujú pohoria rozlámaných krýh, na ktorých sa blýskajú lúče nízkeho slnka. Rieka zamrzla od Viedne až po Belehrad. V rádiu tvrdili, že niečo také sa dávno nestalo, že február roku 1963 sa zapíše ako výnimočný, Európu zasiahla zima storočia. Aj tu, v Bratislave, teplota klesla k mínus dvadsiatim stupňom. Tam, kam smerujem, bude ešte príkrejšie.

Priložím si dlane k ústam a dýchnem do nich. Zbytočne, mám natiiahnuté rukavice, zahriatie sa nekoná. Jedna zbytočnosť hore-dolu, nepremýšľam nad tým, moje bytie pozostáva z kopy drobných márností.

Aj teraz, odchádzam z hniezda, vytláča ma neosobná vôľa stojaca za rozkazom, vytrháva ma z kolobehu. Zostávam voči nej bezmocný, koliesko bez svojprávnoti, súčiasťka komunistickej spoločnosti, ktorú som uvedomele pomáhal budovať.

Tesnejšie sa zaviniem do kabáta, pozriem na kufor pri nohách. Cestujem naľahko. Tak som si navykol, môj posledný služobný výjazd sa odohral pred rokmi. Nevieam, prečo sa náčelník správy Štátnej bezpečnosti rozhodol vyslať ma uprostred zimy do Ružomberka. Konkrétosti prípadu sa dozviem až na mieste. Lahostajne si domýšľam, že vzhľadom na moje zaradenie a špecializáciu pôjde o niečo mimoriadne, hádam až extrémne, inak by nasadili okresného alebo krajského vyšetrovateľa.

Vzhľadom na moju špecializáciu... ako vzletne to nazývam. Znie to úradne, stroho, takmer vznešene. Práve pre svoju odbornosť mám hrôzu z návratu na stredné Slovensko, z návratu do hôr, dedín a miest, kde sa to všetko odohralo. Dávno, pred rokmi, ktoré si na mne vybrali daň. Nemalú, krutú. Po celý čas som dúfal, že sa tam už nikdy neocitnem, že mi pusté, nevlúdne prostredie neoživí spomienky, ktoré ma rozhľadávajú, ktoré hluk veľkomesta vytláča z vedomia.

Električka sa znova zakníše, zatuhnuté spoje zapraskajú. Prechádzame popri háji holých, ošľahaných stromov, obďaleč sa z ľadového oparu vynára Hlavná stanica. Blíži sa konečná, čas vystúpiť. Vstanem, skrehnutou rukou zovriem držadlo kufra, prejdem k dverám. Poslušné koliesko bez vlastnej vôle, ochotné plniť rozkazy a prispievať k budovaniu lepších zajtrajškov.

II

Nad kryštalicou krajinou visí šed', ktorú presvecuje studená biela guľa. Poloprázdny, biedne vykúrený vagón sa kýve v koľajových ohyboch. Nasledujú jeden za druhým, každým kilometrom ich pribúda. Vlak pred štvrtihodinou opustil Žilinu, vnára sa do úžin pohoria Malej Fatry. Aj mňa zvierá úzkosť. Pulzuje, dvíha klzké, mazľavé, tisícovkové hlavy, čoraz väčšími sa nadúva. Syčí, spočiatku potichu, no v prvom tuneli sa rozsipí naplno. Dávno som prestal skúmať, či sa šum rodí v ušiach, mozgu alebo v duši – to posledné iba obrazne, v dialektickom materializme vynikám už od ideologického preškolenia. Tohto výkladu sveta sa držím, vedie ma životom, ponúka mi odpovede na zásadné otázky. Ani teraz s tým nemienim prestať, hoci škrekot úzkosti, jej vynaliezavosť a ľstivosť mi napovedajú, že vo mne žije iné, oddelené vedomie. Samostatná bytosť, nepriateľská entita. Studená tisícjazyčná hydra s dlhými prstami, ktorých dotyk umŕtvuje viac než tohtoročná zima. Zakaždým ma brzdí, sťahuje nadol, do temnoty, dusí pokus o vzlet.

Bratislavský ruch prebija jej toxické našepkávanie, lenže dnes... Zmrznuté hory ma drvia, každým kilometrom si pripadam opustenejší, izolovanejší od ľudí aj od samotného života. Špicaté bralá, čo vytrčajú z vybielených lesov, mi driapu pohľad. Povzbudivý dojem z roztvoreného priestoru, na aký som zvyknutý, v týchto dolinách vyprchá. Deň už od rána vyfarbuje ponurosť, no tu akoby sa zmrákal, aj keď neprešlo ani poludnie.

Vlak sa vlečie cez zákruty, prehľbuje utrpenie. Tiesňava v Strečne, železný most, ruiny stredovekého hradu... Niet kam ujsť, nedá sa vyšmyknúť. Práve tu, v týchto miestach,

sa zomleli jedny z najkrvavejších bojov Povstania. Dávna minulosť, vyše osemnásť rokov.

Zabudni, pusti to, konečne sa osloboď, sugerujem si ako v nejednu roztrhanú noc. Vôbec to nepomáha. Čím nástojčivejšie sa uisťujem, že všetko je to mŕtva sutina, hŕba zaseknutých spomienok, tým hlasnejšie vo mne bzučia, tým vyššie sa dvíhajú tisícoraké hlavy.

Povstanie sa udržalo pár mesiacov, ibaže vo mne stále buráca. Kedysi, krátko po vojne, som dúfal, že chrabrou konfrontáciou sa zbavím tých múk, že ak neuhnem pohľadom, vymaním sa z bažiny. Moja odbojárska minulosť aj vhodný kádrový profil mi otvárali dvere. Vstúpil som do Zboru národnej bezpečnosti, pod ktorý spadá Verejná bezpečnosť – prevažne uniformovaná zložka; ako aj Štátna bezpečnosť, čiže tajná služba. Vybral som si tú druhú, lepšie mi sedí k povahe. Po preškolení v odbornej škole vo Svatom Jane pod Skalou som začal pôsobiť v jej dvanásťtej správe, teda v centrále kontrarozviedky pre Slovensko. Spočiatku sledovačky, z operatívca som sa vypracoval na kapelníka, ktorý riadi akcie. Riava sa valila, vyšetrovania, výsluchy, ľudové súdy, procesy. Horlivé plnenie rozkazov pri usvedčovaní ľudských beští. Neraz aj fabrikácia dôkazov a vynucovanie priznaní od tých, čo boli skutkovo nevinní, ibaže nepriateľskí voči Komunistickej strane. Veril som v lepšiu, spravodlivejšiu spoločnosť, preto som dostal na šibenicu aspoň dvadsiatich ľudí. Najväčšmi som nenávidel bývalých partizánov, ktorí zradili, ktorí sa prehrešili voči tomu, za čo sme v horách bojovali. Niektorí pomreli počas výsluchov, iní odvisli, ďalší putovali do väzníc na Pankráci, v Ilave či v Leopoldove, do sovietskych gulagov, do uránových baní v Jáchymove alebo v Hornom Slavkove. Zálaha nešťastníkov, vinných aj nevinných. Nikto ich už ne-

roztriedi, žiadny nadprirodzený sudca neexistuje. Plameň podkurovaný hrôzou aj ideálmi, pri zradných partizánskych sviniach čírou nenávisťou, ma vyniesol vysoko. Skončil som na štrnásť správe, ktorá sa zameriava na špeciálne úlohy. Patrilo medzi ne aj vyšetovanie tých najväčších zverstiev, čo sa napáchali počas Povstania a nemeckej okupácie.

Kremnička, Kalište, Kľak aj...

Nakloním sa k oknu, čelo priložím na sklo posiate mrazivými kvetmi. Chcem ten prekliaty názov vypáliť chladom, dostať ho z mozgu. Neúspešne, vynorí sa v plnom jase.

Ostrý Grúň.

Tisíc hláv sa razom zdvihne a rozjačí. Ruky mi vyletia k ušiam, aby ich zakryli, hoci viem, že márne. Obrazy, zvuky, pachy, pocity... Všetko to ožije, dôrazne a naplno. Odležaný čas neoslabil intenzitu, Julkov rev ma poškriabe ako brúsny šmirgel.

Zakníšem sa, pochytí ma panika. Srdce sa mi roztrieli, pohľadom skáčem po vagóne. Utiect', len utiect', iné ma nezaujima. Razom sa mením na lapené zviera hnané slepým inštinktom. Veľa nechýba a vyskočím zo sedadla, bezhlavo sa rozbehnem, uniknem trebárs aj tým, že sa vrhnem do závejov pri trati.

Preč, preč, preč!

Napnem vôľu, impulz ledva utlmím. Spútam ho, no iba vratko a neisto. Skúsenosť ma naučila, že ho stačí zvládnuť na minútu či dve, vzápätí poľaví. Vyprchá náhle, ako ma zdrazil, našponované telo sa uvoľní, srdce sa upokojí. Zostane len otupenosť a kropaje potu.

Vydržať.

Roztrasene vyťahnem kapesník, poutieram si tvár. Pozornosť sústredím na prerývané dýchanie. Nijako mi to nepomáha, ale utešuje ma dojem, že ovládam aspoň niečo.

Moja špecializácia, napadne mi. Moja slávna špecializácia.

Preč! Utekaj, zmizni odtiaľto, zmizni odvšadiaľ!

Prehrabávanie sa v tom najhoršom, čo ľudský potenciál dokáže napáchať. Prehŕňanie sa v pádných svedectvách o zlej prirodzenosti človeka, o jeho vrodenej, beznádejnej zvrátenosti. Vŕtanie sa v dôkazoch o prázdnom a ľahostajnom vesmíre bez Boha. Po celé roky, vnútornú večnosť, zízam do jadra toho, čo nikto iný nechce, neznesie vidieť.

III

Vystúpim na prímestskej stanici Ružomberok-Rybárpole, zatúžim naskočiť naspäť do vlaku. Ukrutne mrzne, bratislavská zima bola oproti tomu idyla. Tunajší vzduch mi dráždi hrdlo, páchne ľadom aj čímisi iným, kyslastým. Zrejme spadom z komína, ktorý sa týči nad blízkou fabrikou, zabodáva sa do popolavého smogu a stráca sa v ňom.

Nikto na mňa nečaká, perón pripomína rozďavený hltan. Prázdny a lačný. Prekvapilo by ma, keby to bolo inak. Na miestnom oddelení Verejnej bezpečnosti sa mám hlásiť zajtra, dnes mám naplánovaný iba príchod. Ubytovanie mi zabezpečili vo štvrti Malé Tatry, u vyslúžilého vebáka alebo esenbáka, ako príslušníkov Verejnej bezpečnosti voláme my z ŠtB. Nič nezvyčajné, často využívame príbytky dôverníkov i tajných spolupracovníkov. Najmä vtedy, keď je zámerom pracovať nenápadne, konšpiračne, bez priťahovania pozornosti. Podľa ubytovania viem odhadnúť, kde budem pôsobiť. Bežne ma umiestňujú čo najbližšie k lokalite, ktorej sa týka živý prípad. Možno ma sem vyslali kvôli priemyselnej špionáži či sabotáži v Bavlnárskych závodoch

Vladimíra Iljiča Lenina. V susedstve fabriky, na úpätí vrchu Čebrať, stoja aj Malé Tatry. Trasu k nim som si naštuoval z mapy, vyhnem sa blúdeniu v mraze.

Zídem zo zľadovateného nástupišťa a popri stanici zamierim k Čebraťu. Podobne ako továrenský komín aj vrch sa utápa v meravej zimnej hmle. Nahor vedie cesta lemovaná starými vykrivenými gaštanmi. Našťastie ju posypali soľou, inak by som sa po jej klzkom, kalne lesklom povrchu nevydriapal.

Pridám do kroku. Terén sa príkro zvažuje, čochvíľa sa zadychčím. Zapochybujem, či sa tadiaľto vyvezie auto bez snehových reťazí. Vratkou chôdzou prejdem popri ošarpanej budove. Tabuľka osadená pri vchode oznamuje, že ide o školskú družinu. Kus povyše stojí aj detská škôlka, rovnaká architektonická starina.

Nasleduje ostrá zákruta, za ňou zídem z cesty na chodník cez smrekový les. Ak je môj odhad správny, objavím za ním obytnú kolóniu, kam smerujem. Zmrznuté stromy potichu praskajú, vetvy sa kyvocú, vo vzduchu vôňa ihličia. Pod nohami vŕzga sneh, nasypal sa mi aj do topánok. Kufor oťažieva, výstup mi dáva zabrať. Potím sa, drgľuje ma. Dlhý kabát sa hodí na prechádzky po korzách, nie na takéto výpravy. Tušil som, čo môžem na Liptove čakať, aj tak som nástrahy krajiny podcenil. Raz darmo, storočná zima.

Napokon sa vyveľčiem spomedzi pichľavých hájov. Privíta ma rozľahlé priestranstvo, kolónia sa predo mnou roztvorí, hoci len v siluetách a náznakoch. Dusí ju ešte hutnejší opar než pri stanici. Hranaté bytovky z neho vystupujú prízračne, snovo, akosi neisto. Ulice pusté, sedí v nich ťaživé, umŕtvujúce ticho. Zasnežený les pohlcuje ruch, akoby poniže nevedli koľaje a nestála továreň. Izolácia, ťaživá masa Čebraťa.

Ráno, pred pár hodinami, som sa viezol cez bratislavské centrum a už stojím o stovky kilometrov ďalej, uviaznutý v cudzote. Nestačí, že ma od sveta oddeľujú horské masívy, v zovretí ktorých Ružomberok leží. Ešte aj v meste blúdím azda najväčšmi osamelou štvrtou. Nikoho tu nepoznám, ani poriadne neviem, kde vlastne som. Mrazivé kráľovstvo pod mlkvou, nevľúdnou horou.

IV

Rozpačito sa obzerám, váham. Mám sa prihlásiť v bytovke číslo devätnásť, mapa však nie je dostatočne detailná. Nakolo hlucho, nemám sa koho opýtať. Nezostáva mi iné, iba sa pustiť do hľadania – napriek treskúcej zime aj premočeným topánkam.

Chodník ma dovedie na šmyklavú cestu. Opätovne sa rozhlídnem a vykročím k zákrute. Malé Tatry tvoria tri rady bytoviek, asi dvadsať dvojposchodových stavieb. Rady stoja na terasách, jeden nad druhým, osadené v úbočí. Po medzi sa zvažujú lúky, vzadu presvitajú záhrady s ošľahanými jablňami a ríbezľovými kríkmi. V lete prívetivá štvrť, položená vysoko, orientovaná na juh, chránená vrchom. Pokoj, blízkosť lesa. Teraz... Pripadám si ako v ríši Snehovej kráľovnej z rozprávky od Andersena. Môj obľúbený príbeh, matka nám ho často čítala a my...

Strasiem sentiment, čo ma začína ovíjať. Úniky do spomienok na detstvo patria k trikom, ktorými myseľ bojuje s úzkosťou. Čím silnejšie ma obľapa mazľavými prstami, tým násťojčivejšie sa uchylujem k minulosti. Nebola ideálna, ani zďaleka, no vládne v nej bezpečie, pretože som ju prežil.

Hoci je krátko popoludní, na štvrt' sa znáša prítmie. V Ružomberku sa stmieva skoro, zimné slnko sotva vystúpi nad hory, vzápätí zostupuje. Inverzia prehľbuje šero, stláča výpary priemyselných komínov, kotlinu vyplňa mútnou, lenivo sa prevaľujúcou hmlou. Aj zo striech malotatranských domov vytrčajú komíny, z ktorých stúpajú krivolaké prúžky dymu. Vzduch je presýtený mastným zápachom, naťahuje ma kašeľ. Zrýchlim, tabuľka na bytovke nesie číslo desať. Blížim sa k cieľu alebo sa vzdiaľujem?

Dôjdem k zákrute, cesta sa vinie do kopca, na hornú ulicu. Košeľu pod svetrom mám prepotenú, v topánkach mi čvachce, čoraz tuhšie ma striasa. Nahlodávajú ma obavy, že ochorím, naliehavosť sa stupňuje. Neistota, nervozita, úzkosť... Srdce sa mi rozbehne, cítim údery mimo rytmu. Tachykardia, zrýchlený tep, k tomu arytmia, moje staré známe.

Položím kufor, snažím sa zmierniť dychčanie. Nesúrodo zvažujem, či sa odhodlám na výstup, alebo skontrolujem opačný koniec. Stále nikoho, žiadny chodec. Možno aj dobre, že ma v takomto rozpoložení nikto nevidí. Musí byť na mňa žalostný pohľad, pripadá mi neschopný. Poslušné koliesko vyslali do neznáma, ibaže sa zaseklo a nevie, čo si počať.

Pulz sa mi zľahka zvolní, hučanie v ušiach utíchnie. Začujem, že odkiaľsi zhora, od stredného radu bytoviek, dolieha pravidelný šramot. Natočím hlavu, započúvam sa. Áno, ktosi tam pracuje. Znie to, akoby lopatou prehadzoval kusy ľadu či skál. Po chvíli hrmot stíchne, ozve sa škripot. Tenký a nepríjemný, koleso na fúriku.

Vezmem kufor, poberiem sa k schodom. Pokrýva ich ľad, opatrne sa škriabem nahor. Pridžžam sa zábradlia, pošmyknutie znamená odreniny, možno aj zlomeniny.

Vydriapem sa na strednú terasu a zamierim k bytovke. Cez mliečne ovzdušie nikoho nevidím, opäť začujem šramot, spoľahlivo ma naviguje. Prejdem popri starej vrbe s ovisnutými prútmi, ocitnem sa na rovine. Uprostred hŕba hnedého uhlia, navôkol sivý sneh. Rozoznám chlap-skú siluetu, konečne ľudský kontakt. Zavalitý robotník v hrubom prešiváku s baranicou na hlave. Pracuje svižne, lopatou naberá kusy uhlia, prehadzuje ich do fúrika. Všimnem si, že do suterénu vedú roztvorené vráta, vyžaruje spoza nich svetlo. Čosi tam fádne hučí, zrejme ko-toľňa.

„Práci česť, súdruh,“ pozdravím.

Premeria si ma, otočí sa mi chrbtom a pokračuje v drine.

V poriadku, na okolky som zvyknutý. Podídem bližšie, zastanem pred ním, nech na seba vidíme. „Uhlie priviezli?“ nedám mu pokoj.

Prikývne, zasmrká, nevybočí z rytmu. Zazdá sa mi, že náklad zhodí do fúrika tak, aby narobil rámus.

„Potrebujem pomoc, prestaň na chvíľu.“

Zachytí tvrdší tón, pozrie na mňa. Na okamih zváži, či ma poslúchne, alebo prepočuje. Prehodí ďalšiu várku, dáva si načas, aby bolo jasné, že neskáče, ako pískam. Napokon lopatu zabodne do snehu, vystrie sa, založí si ruky v bok.

„Čo treba?“ vydýchne paru. Skláňa pohľad, civie mi na bradu.

Na oplátku sa neponáhľam, prezerám si širokú tvár pokrytú strniskom, teľacie oči, oduté líca. Štyridsiatnik, červené žilky na nose a ťlaky na lícach prezrádzajú, že ne-zriadené popíja.

„Kde býva súdruh Lanovec?“

„Kto?“ nastaví ucho.

„Igor Lanovec, dôchodca. Číslo domu devätnásť.“

„Sa poznáte?“

Prekvapuje ma hĺbka nedôvery, od takého prostoduchého som ju nečakal.

„Áno, starý známy,“ prehodím. Krycia legenda, akú používame, vychrlil by som ju zo spánku. „Ovdovel, smutno mu je, pozval ma na návštevu.“

„Návštevu?“ Zachrchle a odplúje si.

„Ako sa voláš, súdruh?“

„Ja?“

„Ako sa voláš?“ Tým chápavejším pri tejto otázke svitne. Dôjde im, s kým majú do činenia, rýchlo si upravia priority.

„Barnabáš, prečo?“

„Priezvisko.“

„Hentam Lanovec býva,“ ukáže k hornému radu. „Tretí dom, dolný byt.“

Zvažujem, či z neho páčiť priezvisko. Striasa ma, nohy oziabajú, takisto si potrebujem zrovnať priority. „Pokračuj v práci,“ odseknem a vykročím.

Barnabáš chytí násadu, napriahne sa, vrazí lopatu do tmavej hĺby. Nevenuje mi pozornosť, ani nekývne hlavou. Vrelé privítanie aj rozlúčka.

Spravím zo päť krokov, obzerám sa po najbližšom schodisku.

„Sviňa eštechácka!“ donesie sa ku mne. Vzдорovité zasomranie, šľahnutie nenávisťou.

Trhne ma, razom sa otočím.

Nakladá uhlie, pohrúžený v pracovnom zábere, ani len nespomalí.

Naozaj som to začul alebo mi od zimy a vyčerpania preskakuje? Povedal to či nie?

Pustí lopatu, zovrie rúčky naplneného fúrika, nadvihne ich a vydá sa do kotolne. Škripot kolesa, hukot z priestoru za vrátami, praskot mrazu.

Chcem sa za ním rozbehnúť. Nahrbím chrbát, pritiahnem si golier, poberiem sa preč.

V

Horná ulica vyľudnená rovnako ako spodná. Neodhrnutú cestu lemujú lipy, z lúčok visia priezračné cencúle. Na obrubníku parkujú dve autá. Bližšie stojí Škoda 440 – Spartak, druhé obaluje sneh, nedokážem ho určiť. Dovlečiem sa k bytovke, vedľa sa týči trafostanica, jej bzukot narúša ospalé ticho. Za oknami prízemného bytu sa svieti. Aspoň trochu šťastia, Lanovec je doma. Keby som naňho musel vyčkávať, dvíhajúci sa vietor ma premení na ľadový stĺp.

Podídem k dverám, zaklopem. Otvoria sa rýchlejšie, než čakám, zo škáry vykukne starecká tvár. Úzke pery, špičatý nos, hniezdo bielych vlasov.

„Čo chcete?“ šplechne na privítanie.

„Mám sa tu ubytovať, súdruh.“

Nadvihne obočie, vráskavé čelo sa mu nakrčí. „Aha, od nich...“

Zaváhám, či mu ukázať služobný odznak, zavrhnem to. „Nepotrpím si na prežitky,“ podám mu ruku. „Tykajme si.“

Pozrie na ponúknutú pravicu, roztvorí dvere a ukročí dozadu, aby som vstúpil.

Pokrčím plecami, som zvyknutý, že sa ma ľudia nechcú ani dotknúť. Môže za to moja práca, ale aj niečo viac, pri